

VĒRTĪBU VĒSTNIECĪBA

Smārdes pamatskolas izdevums par vērtībām / marts 2022

Šogad skolā būtiskākais audzināšanas darba uzdevums ir tikumu un vērtībās balstītu ieradumu veicināšana. Lai vēlreiz mums katram aktualizētu šo tematu, ir tapis neliels informatīvs izdevums par vērtībām un ar tām saistītiem tikumiem un ieradumiem.

Veiksmīga mācību darba pamatā ir pozitīvas attieksmes veidošana citam pret citu un pret mācīšanos. Tādas attiecības, kurās valda uzticēšanās, vēlme sadarboties, atvērtība, ir izaugsmes pamats. Tieši vērtības ir principi, kas nosaka mūsu domāšanu un jebkuru mūsu rīcību.

Kā atzīst organizācijas “Vērtībās balstīta izglītība” dibinātājs Nīls Hokss: “Vērtības skolā neienāk ar rīkojumu, līdz tām ir jāizaug.”

Augsim kopā!

Smārdes pamatskolas direktore Inga Upatniece

KAS IR VĒRTĪBAS?

Šķiet, ka vispārzināms jēdziens. Un tomēr – varbūt ir vērts ielūkoties pāris atziņās?

Baiba Martinsone

LU profesore, vadošā pētniece

Vērtības uztur pasaules kārtību un sniedz mums orientierus.

Skola2030

Vērtības un to izpausmi tikumos cilvēki apgūst visu mūžu, arī ārpus izglītības iestāžu sienām. Skolēni sev nozīmīgās vērtības saredz ikdienas saziņā un mijiedarbē gan ģimenē, gan skolā, gan draugu un plašākas sabiedrības lokā.

Vents Sīlis

RSU asoc.prof.

Vērtība ir relatīvi stabils priekšstats par to, kas ir vēlams un labs.

Vērtības ir mūsu cilvēcības mērs.

Nīls Hokss

Filozofijas doktors, organizācijas “Vērtībās balstīta izglītība” dibinātājs (Lielbritānija)

Gan personiskās, gan profesionālās dzīves pamatā ir pozitīvas vispārcilvēciskās vērtības, kas kļūst par domāšanas un rīcības virzošajiem principiem.

Izglītība ir vērtībās balstīta tad, ja viss, par ko organizācija domā vai dara, sakņojas šajās vispārīgajās, pozitīvajās vērtībās, un tās mērķis ir attīstīt cilvēkos patstāvīgu spēju reflektēt par savām domām un darbībām.

Vispārējo, universālo vērtību iemantošana skolēnos nostiprina spēju domāt un kontrolēt sevi pašiem, nevis akli ļaut to darīt plašsaziņas līdzekļiem un viedierīcēm.

Konkrētā sabiedrībā priekšplānā izvirzās noteiktas vērtības, tomēr, runājot par vispārcilvēciskām kategorijām, lielākoties domā par vērtībām, kas ir:

- **personiskas** (kā mīlestība, laime, draudzība, brīvība u.c.);
- **sociālas** (kā vienlīdzība, drošība, miers u.c.);
- **morālas** (kā godīgums, taisnīgums, drosme, uzticamība u.c.);
- **profesionālas** (kā sadarbība, atbildība, darbs sabiedrības labā u.c.).

(M.Rokeach)

Jāņem vērā, ka:

- *cilvēki vienas un tās pašas vērtības var izprast atšķirīgi (kultūras, personiskās pieredzes atšķirības, cilvēka personība);*
- *var būt nesakritība starp vārdiem un darbiem;*
- *nebūt ne visi konkrētās sabiedrības locekļi vienlīdz lielā mērā atbalsta visas vērtības;*
- *cilvēkiem var piemist vienas un tās pašas vērtības, bet atšķirties prioritātes – kuras ir svarīgākās vērtības konkrēti man.*

Lai gan sabiedrībā kopumā ir salīdzinoši daudz vērtību, ir diezgan mazs skaits to vērtību, kas izteikti piemīt konkrētajam cilvēkam.

Kāpēc gadās tā, ka cilvēkiem “nav pa ceļam”, lai gan visi iesaistītie kopumā rīkojas ētiski? Kāpēc ir sarunas, kuras tā arī neizvēršas nopietnākās un garākās diskusijās, bet citreiz jau pēc neilgas saziņas šķiet, ka šo cilvēku pazīstu jau sen un izjūtu dziļi? Viena no atbildēm te var būt – vērtības. Vai runājām par vērtībām? Vai sakrita mūsu viedoklis par to, kas ir svarīgākais mūsu dzīves pamats? Jo tieši tā – manas vērtības ir personiskas:

- **tas, kas mani uzrunā, satrauc,**
- **tas, kas mani motivē,**
- **tas, kas man šķiet vispārcilvēciski svarīgs,**
- **ja es nerīkošos saskaņā ar to, es jutīšu kaunu / vainu / vilšos sevī,**
- **tā vārdā es esmu gatavs arī zaudēt daudz ko citu, dažkārt pat dzīvību.**

Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas Latvijā:

- Izglītības procesā jāveicina izglītojamā izpratni, atbildīgu attieksmi un rīcību, kas apliecina šādas vērtības – **dzīvība, cilvēka cieņa, brīvība, ģimene, laulība, darbs, daba, kultūra, latviešu valoda un Latvijas valsts.**
- Vērtību apliecināšanai un īstenošanai izkopjami noteikti tikumi.

Smārdes pamatskolas būtiskākās vērtības / tikumi 2021./2022.m.g.:

- **ATBILDĪBA, SADARBĪBA**

KAS IR TIKUMI?

- **atbildība** – griba un spēja paredzēt savas izvēles un rīcības sekas un rīkoties, respektējot cita cilvēka cieņu un brīvību;
- **centība** – čaklums, uzcītība, rūpība un griba jebkuru darbu veikt pēc iespējas mērķtiecīgāk, kvalitatīvāk un produktīvāk;
- **drosme** – izlēmība, baiļu pārvarēšana, rakstura stingrība, situācijas novērtēšana un cieņpilna rīcība, uzņēmība, centieni pēc taisnīgā un labā;
- **godīgums** – uzticamība, patiesums, vārdu un darbu saskaņa;
- **gudrība** – māka izmantot zināšanas labā veicināšanai savā un sabiedrības dzīvē;
- **laipnība** – vēlība, atsaucība pret citiem, pieklājība;
- **līdzcietība** – attīstīta empātija, vēlme iejusties otra pārdzīvojumos un aktīvs atbalsts;
- **mērenība** – rīcības un uzskatu līdzsvarotība, spēja nošķirt saprātīgas vēlmes no nesaprātīgām un atteikties no nevajadzīgā, atturēšanās no tā, kas traucē personas attīstību;
- **savaldība** – uzvedības un emociju izpausmju kontrole un vadība, respektējot savu un citu cilvēku brīvību, kā arī cienot sevi un citus;
- **solidaritāte** – savstarpējs atbalsts un rīcības saskaņotība, rūpes par savu, citu un kopīgu labumu, demokrātisks dialogs ar citiem;
- **taisnīgums** – godprātīga lemsana, cilvēktiesību un citu saprātīgu interešu un morāles normu ievērošana;
- **tolerance** – iecietība, vēlme izprast atšķirīgo (piemēram, cilvēka ārējo izskatu, veselības stāvokli, uzvedību, viedokli, ticību, paražas).

KAS IR VĒRTĪBĀS BALSTĪTI IERADUMI?

Skola2030

Vērtības nevar iedot tieši, tās bērni un jaunieši mācās no pieaugušajiem, taču skolā var attīstīt vērtības balstītus ieradumus un, radot atbilstošus apstākļus, veidot un stiprināt tos, līdz skolēni tos izvēlas pieņemt par saviem tikumiem.

Vērtības balstīti ieradumi ir iekļauti izglītības standartā un arī programmās visās mācību jomās. Šo ieradumu attīstīšana ir katra mācību priekšmeta skolotāja uzdevums ikdienā, un tie ir mācību satura daļas – nevis kaut kas ārpus vai papildus.

Daži piemēri:

- latviešu valodas sasniedzamais rezultāts, kas vēsta par valodu kā vērtību – skolēns pamato latviešu valodas nozīmi Latvijas sabiedrībā un savā dzīvē, kā arī dzimtās valodas nozīmi citu valodu apguvē;
- sociālās un pilsoniskās mācību jomas sasniedzamais rezultāts, kas ietver cilvēka cieņu kā vērtību, veido ieradumu pamatu tādiem tikumiem kā savaldība, solidaritāte, tolerance – skolēns skaidro stereotipu un aizspriedumu būtību un apzinās to ietekmi uz cilvēku savstarpējām attiecībām, piedāvā rīcības iespējas to negatīvās ietekmes mazināšanai.

Katrā mācību priekšmeta programmā formulēti vairāki vērtības balstīti ieradumi, kuri īpaši attīstāmi tieši konkrētā priekšmeta apguvē.

BŪTISKĀKAIS VĒRTĪBU JOMĀ TURPMĀK

Balstoties uz Latvijas Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam, tuvākajos mācību gados vērtību kontekstā īpaši attīstāmi divi aspekti.

Vērtības ir attiecībās (sociāli emocionālā mācīšanās)

Sociāli emocionālās mācīšanās jēga ir, ka skolēns iemācās saprast sevi, izzināt savas emocijas un pārvaldīt tās sociāli pieņemamā veidā, un šīs prasmes un pieredze dod viņam iespēju veidot konstruktīvas, pozitīvas attiecības ar cilvēkiem. Mācību saturā sociāli emocionālā mācīšanās ir visciešāk saistīta ar divām caurviju prasmēm, kas attiecas uz visiem mācību priekšmetiem – pašvadītu mācīšanos (mācīties izvīrīt mērķi, uzraudzīt tā īstenošanu un izvēlēties atbilstošas stratēģijas, to skaitā apzināties un pašregulēt savas emocijas) un sadarbību (uzklausīt, pieņemt, virzīt sarunu uz produktīvu risinājumu). Tās ir ļoti konkrētas iemācāmas lietas, kas ir mācību satura daļa un kuru pamatā ir vērtības.

Vērtības ir jēgpilnā līdzdalībā

Pilsoniskās līdzdalības caurvija ir vistiešāk saistīta ar vērtības balstītu ieradumu veidošanu, jo ar to mēs aktualizējam šobrīd svarīgo savā apkārtnē, valstī, pasaulē. Svarīgākais šīs caurvijas attīstīšanā ir pieredzēt jēgpilnu līdzdalību – piedzīvot situācijas, kurās skolēniem ir iespēja piedalīties lēmumu pieņemšanā par savu dzīvi, par notiekošo mācību stundā, klasē, skolā un tālāk jau pilsētā, apkārtnē un valstī. Ir daudz situāciju, kurās bērni piedalās, bet vai viņi notiekošajā ir līdzdalīgi? Vai viņiem ir iespēja pieņemt lēmumus, saprast, kādēļ kaut kas tiek darīts? Visi šie jautājumi ir iespējas pilsoniskās līdzdalības veicināšanas situācijām, un par to var sarunāties visos vecumos un dažādos veidos.

** Informatīvā izdevuma sagatavošanā izmantoti Skola2030 materiāli, spēkā esoši Ministru Kabineta noteikumi u.c. publiski pieejami materiāli (V.Šīlis, B.Martinsone, N.Hokss).*